

Innovasjon Norge i Oppland har hatt et godt arbeidsår 2008. Det har vært stor aktivitet av leveranser innenfor våre fokusområder finansiering, kompetanse og nettverk.

Innovasjon Norge har vært opptatt av å organisere innsatsen i forhold til rollen som pådriver for regional næringsutvikling med bedriftenes behov i sentrum. Det operative arbeidet er organisert innenfor fire fagteam; industri, tjenester, landbruk og entreprenørskap i tillegg til godt fungerende service-funksjoner. Utvikling av spisskompetanse, god samhandling med partnerskapet og tilgang til hele Innovasjon Norges kompetanse og nasjonale/internasjonale nettverk skal bidra til å gi våre lokale bedrifter merverdi. Kommunikasjon og kvalitetssikring har vært i fokus for å sikre enhetlig, tydelig og god kundebehandling. Det er en bevisst prioritering å delta på arenaer der næringsliv og sentrale beslutningstakere er, for å bidra som kunnskapsleverandør i den regionale nærings- og samfunnøkonomiske utviklingen. Nevner spesielt samfunnsansvar (CSR) og immatrielle rettigheter (IPR) som vi har satt på dagsorden.

Tilsagnsbrev fra Oppland fylkeskommune og Fylkesmannens Landbruksavdeling er basis for de distriktsrettede virkemidlene. Disse var på samme nivå som tidligere år med henholdsvis kr 30 mill og kr 15,1 mill. Øvrige forbruk er trukket på nasjonale rammer. Totalt ble det behandlet 347 saker og innvilget kr 155 mill fra Innovasjon Norge i Oppland i 2008. Dette er en positiv økning fra 2007. Det har vært størst økning av lånetilsagn. Lavrisikolån har økt fra kr 15 mill i 2007 til kr 23 mill i 2008 og risikolån fra kr 6 mill i 2007 til nær kr 22 mill i 2008. Det er spesielt innenfor industri og landbruk disse er kommet til anvendelse. Tradisjonelt har finansmarkedet i Oppland fungert godt pga de lokale sparebankene har kunnet ta nødvendig risiko. Starten på finanskrisen siste del av 2008 bidro antagelig til en begynnende imperfeksjon i markedet og etterspørsel etter Innovasjon Norges finansieringstjenester. Uavhengig av dette har det vært en gledelig økning av andelen innvilgede utviklingskontrakter. Denne har økt fra kr 12,4 mill i 2007 til kr 19,3 mill 2008. Innenfor energisektoren inkl bioenergi har det vært økt aktivitet, mens en ser at etterspørselen innenfor forretningsmessig tjenesteyting og hotell/restaurant er fallende. Det kan ha sammenheng med at reiselivet i Oppland har hatt en svak men årlig nedgang i antall gjestedøgn, fra 3 073 282 i 2007 til 3 028 638 i 2008. Det gir ikke utslag på markedsandelen, men i en næring hvor marginene er små fra før, fører det til at mulighetene til å drive utviklingsprosjekter bli mindre og investeringene enda færre. Det har vært god aktivitet innenfor etablerersatsingen i Oppland. Standardisert lavterskel tilbud til alle og skreddersøm for ideer og bedriftsetableringer med et vekstpotensiale har gitt gode tilbakemeldinger. Andelen kvinneprosjekter som har fått finansiering er i 2008 oppe i hele 50 % og betyr god måloppnåelse innenfor satsingen. Det samme gjelder stipend til unge

med 27 % andel. Oxford Resarch gjorde i 2008 en kundeeffektundersøkelse hvor det fremkom at det var stor overvekt av bedriftsprosjeper med høy addisjonalitet, dvs at støtten fra Innovasjon Norge har vært avgjørende for gjennomføring av prosjektene. Den regionvise fordelingen av finansieringsmidlene viser stor etterspørsel fra Nord Gudbrandsdal, hvor tilsagn er doblet fra 2007 til 2008, en pen økning i Valdres og Gjøvikregionen, mens det i de øvrige regioner er noe nedgang.

Innovasjon Norge i Oppland har et meget godt samarbeid med Oppland fylkeskommune gjennom samlokalisering i Nyskapingssenteret hvor også SIVA og Norges Forskningsråds regionale representant er tilstede. Forholdet til Fylkesmannens Landbruksavdeling er også konstruktivt og godt både operativt og i forhold til strategi og policyutvikling. Det er gjennom året arrangert nettverksmøter og regionvise møter med 1.linjetjeneste for næringsutvikling i kommunene, næringshager og kunnskapsparke for å utvikle samarbeidet. Det har vært stor deltagelse og engasjement. Innovasjon Norge har også vært i god dialog med det lokale bankvesen, statsetatene, NHO og høyskolene. Kontoret har i økende grad kontakt og samarbeid med våre utekontorer, spesielt gjelder dette hjemhenting av kunnskap. Et pilotprosjekt med fokus på internasjonalisering av klynger i samarbeid med vårt kontor i Madrid er spesielt spennende.

Styrets beretning

Innovasjon Norges distriktskontor i Oppland dekker hele fylket. Oppland består av 26 kommuner hvorav 18 ligger innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Styret som ble nyoppnevnt fra 2008 består av 8 medlemmer, med to representanter fra det politiske miljø, tre næringslivsrepresentanter, én representant fra forskningsmiljøet og to representanter fra næringslivsorganisasjonene. Fylkesmannen i Oppland og Oppland fylkeskommune har hver sin observatør i styret. Norges Forskningsråds regionale representant har også fra 2008 status som observatør. Styret har i 2008 planlagt 8 styremøter, hvorav to ble avlyst med utsendelse av referatsaker. Av 6 ordinært avholdte møter ble ett møte kombinert med en to dagers befaring i Valdres. Det er til sammen behandlet 29 saker.

Administrasjonen har gjennom presentasjoner informert det nye styret om sentrale virkemidler, retningslinjer, lokale og sentrale strategier. Styret har vært opptatt av de regionale utfordringene knyttet til næringsutvikling og spesielt behovet for å sikre utvikling og omstilling i eksisterende virksomheter.

2008 har vært et spesielt år hvor 1.halvår var preget av ekstrem vekst og volumøkning for mange bedrifter hvor hovedutfordringen var mangel på kompetent arbeidskraft. Styret har vært opptatt av hvordan nødvendig og riktig kompetanse beholdes, utvikles og rekrutteres for at næringslivet i regionen skal utvikle konkurransekraft i et internasjonalt marked og støttet opp om slike tiltak. I tider hvor det er mangel på arbeidskraft har det naturlig vært færre nyetableringer og deltagelse på etablererkurs, men behovet for å styrke dette arbeidet fremover legges det stor vekt på. Spesielt fordi 2.halvår 2008 ble totalt snudd pga at den internasjonale finanskrisen slo inn med full tyngde på den eksportrettede industrien og særlig bilindustrien. Styret har i den forbindelse vært svært opptatt av utfordringene ved og behovene for å støtte omstillings- og utviklingsprosjekter i store bedrifter i sentrale strøk. Underskogen av lokale underleverandører er helt avhengig av at disse fortsatt er levedyktige. 2008 har på årsbasis vist at det er mulig å stimulere til nyskaping og innovasjon i Oppland. Det viser økningen av invilgede forsknings- og utviklingskontrakter styret har hatt til behandling dette året. Styret har hatt fokus på klynge- og nettverksarbeidet knyttet til Arena-satsing på kultur- og opplevelses næringen og bioenergi, samt NCE (Norwegian Centre of Expertise) Raufoss.

I tillegg til å behandle ordinære finansieringssaker, har styret arbeidet med strategier, høringsuttalelser og forretningsplaner. Styret har gitt innspill til strategi for Innovasjon Norge, regionalt handlingsprogram, nasjonal reiselivsstrategi og mål og jordbruksoppkjøret. Av andre saker har styret behandlet prioriteringskriterier for bruk av BU-midler for 2008. Den økonomiske og finansielle situasjonen for vesentlige deler av næringslivet er uforutsigbar og vil kreve at det er virkemidler tilgjengelig godt tilpasset behovet for kapital i en nedkonjunktur. Styret har gjennom styremøter, orienteringer og referatsaker vært løpende orientert om kontorets virksomhet og situasjon. Samarbeidet mellom administrasjonen og styret har fungert godt.

Audun Tron (styreleder), Kari Broberg (nestleder), Jørand Ødegård Lunde, Per Sønsteby, Pål Haugstad, Jan Tore Meren Grethe Gillebo, Linda Kristin Rye

Innovasjon Norge og næringslivet i Oppland

I Regionalt Handlingsprogram fremgår prioriterte satsinger innenfor næringsutvikling som også legger føringer for bruk av midler fra Innovasjon Norge. Som følge av naturgitte forutsetninger og fortrinn er næringsstrukturen i Oppland preget av jord- og skogbruk, industri og landbruksrelaterte

næringer knyttet til reiseliv og kultur- og opplevelsesnæringene. Nye vekstnæringer er helse, IKT/informasjonsikkerhet og elektro.

Landbruk

Det er en tydelig trend som viser større optimisme og ambisjoner om å investere og bygge driftsbygninger for volumøkning og større drift. En hovedårsak er ulike former for samdrifter, men det er også økende interesse for betydelig større drift hos enkeltbønder. Det har vært svært stor søkermasse til knappe midler. Det er foregår spennende utvikling, innovasjon og ekspansjon innenfor grønnsaksmiljøet i de sentrale jordbruksområdene og økologisk eggproduksjon er på vei inn. Bioenergi er fortsatt et viktig satsingsområde. Oppland har det høyeste antall finansierte enkeltprosjekter innenfor denne bransjen. Klyngeprosjektet Arena bioenergi Innlandet er også inne i sitt andre 2. år av den nasjonale finansieringen og er kommet inn i en god utvikling og drift. Mandelpotetprodusenten Harald Sve Bjørndal fra Vågå ble tildelt BU-prisen og kom helt til den nasjonale finalen.

Reiseliv

Oppland er fortsatt Norges nest største reiselivsfylke etter Oslo, målt i antall gjestedøgn. Fylket opplevde en tilbakegang (norske og utenlandske) i 2008 på 1,45 % mot landsgjennomsnittet på 0,23 %. Når det gjelder markedsandel av utenlandske gjestedøgn i 2008 har Oppland 10,6 % etter Oslo med 10,9 %. Utviklingspotensialet er derimot stort og mulighetene mange, selv om det av statistikken synes som om bedriftene i litt mindre grad tar del i den relative andelen av økningen av turister til Norge. Også i 2008 opplevde Oppland en reduksjon i gjestedøgn fra utlandet. Innenfor næringen er det en økende forståelse og vilje til samarbeid og felles satsing på markedsføring og markedsfokus jfr etableringen av Fjell Norge. Det arbeides godt med kvalitets- og kompetanseheving og utvikling av helårsaktiviteter i flere regioner. Det er gjennom året arbeidet målrettet og konstruktivt med nettverks- og klyngeetablering for å komme i posisjon for å oppnå status som et NCE Reiseliv i regionen. Arbeidet bygger på Arena KonVekst som har hatt en svært positiv utvikling hvor bla prosjekter innenfor digitale medier knyttet til kultur- og opplevelsesnæringen har vært sentrale.

Industri og teknologi

Industri- og teknologimiljøet på Hadeland og i Gjøvik-regionen er regionale lokomotiv som har både nasjonal og internasjonal konkurransekraft og evne. NCE Raufoss med Sintef Raufoss Manufacturing er en kraftig motor for forskning og utvikling spesielt innenfor materialteknologi og automasjon som gir ringvirkninger langt utenfor den lokale industriklyngen. Det er i dette miljøet vi har den største eksportandelen. Den er økt marginalt i forhold til fjoråret som følge av den innternasjonale krisen i bilindustrien. Det er et gledelig økende antall forsknings- og utviklingskontrakter (OFU/IFU) både i dette miljøet og for øvrig i fylket. Antall prosjekter som har fått innvilget Skattefunn har også stabilisert seg og gir god uttelling for bedrifter som har et vekstpotensiale. Det har vært god aktivitet og utviklingsprosjekter innenfor trebearbeidende industri. På teknologisiden utvikler det seg et tyngdepunkt når det gjelder informasjonssikkerhet i miljøet rundt Høyskolen på Gjøvik. Det er regionale og nasjonale store aktører innenfor området som nå er gått sammen om søknad om NCE. Det ligger et stort potensiale for å vekst i dette miljøet.

Kompetanseprogrammer

Det er gjennom året arrangert og finansiert mange bedriftsrettede kompetanse og organisasjonsutviklingsprosjekter i tillegg til lederprogrammer spesielt rettet mot kvinner. Det har, med stort utbytte for bedriftene, blitt gjennomført teknologiprojekter i samarbeide med kompetansemegler og VRI-midler.

Entreprenørskap

Totalt har 91 deltakere vært med på motivasjonskursene Innovasjonsreisen og Skal-skal ikke. Etablereroplæringen samlet 64 deltakere hvorav 73 % fikk kursbevis. I løpet av året ble det satt opp 12 dagskurs spesielt rettet mot nyetablerte bedrifter, dette i samarbeid med næringsapparatet. Kursene er populære og dekker et markedsbehov.

Design

I 2008 har det vært høy aktivitet på designformidlinger. Totalt er det gjennomført ca 30 møter med potensielle bedrifter i Hedmark og Oppland som vurderer designtiltak, hvorav det er gjennomført designformidling for 18 av bedriftene. 15 av prosjektene har satt i gang designtiltak i 2008 og 3 av prosjektene vil sette i gang tiltak i 2009. Prosjektene er igangsatt innen satsingsområdene mat, reiseliv, industri, tre, landbruk, kultur og opplevelse.

Aktiviteter i Oppland - noen nøkkeltall

-Antall saker i 2008.....	347
-Innvilget beløp.....	155 MNOK
-Låneportefølje.....	302 MNOK
-Antall skattefunnsaker.....	52

Innvilget i 2008 (mill. kr)

-Lavrisikolån.....	23,1
- Risikolån og garantier.....	21,6
- Distriktsrettet tilskudd.....	21,8
- Etablererstipend, inkubatorstipend.....	7,9
- Tilskudd landbruk.....	28,3
- Lånebeløp for rentestøtte landbruk.....	32,5
- Andre tilskudd.....	19,3

Største næringer tilsagn 2008 (mill. kr)

- Jord og skogbruk.....	65,7
- Industri.....	48,4
- Forretningmessig tjenesteyting.....	15,3
- Hotell og restaurant.....	3,0
- Kraft og vann.....	8,2

Låneportefølje 31.12.2008 (mill. kr)

- Lavrisikolån.....	258
- Risikolån og garantier.....	44

Nyetableringer (antall foretak)

2007.....	1370
2008.....	1307

Konkurser (antall foretak)

2007.....	71
2008.....	154

Eksport (mrd. kr)

2007.....	4,9 (+ 8,4 %)
2008.....	5,0 (+ 1,3 %)

Bedriftseksempler

Gudbrandsdal Industrier AS (GIAX)

Prosjekt flerbrukstelt NM240 med tilbehør

GIAX driver allsidig produksjon innen mekanisk og trearbeidende industri, samt leieproduksjon i tynnplate, sveise og verktøymaskiner, montering og lakkering.

Sommeren 2002 forespør forsvaret om tilbakemeldinger på hva som finnes av telt som kan brukes til oppbygging av leirer i utenlandsmisjoner. Behovet var varierende fra forlegning, komandoplass, kapell, sanitet, bespising, auditorium osv. Teltet skulle kunne brukes i alle klimasoner fra -45/+45. Svarene fra leverandører world-wide var ikke tilfredsstillende for Forsvaret, men de svarer positivt på et forslag fra GIAX der bedriften tilbyr seg å utvikle et telt der en setter deres krav samt brukerne i fokus. Gjennom et OFU-prosjekt finansierer Innovasjon Norge deler av utviklingskostnadene og bedriften får via VRI-prosjektet anledning til å dokumentere produktets gode isolasjonsegenskaper. I 2004 er produktet såpås ferdig at Forsvaret kjøper 20 telt for utprøving.

Foto levert av Gudbrandsdal Industrier AS

GIAX har siden levert et stort antall telt til Forsvaret. Teltet benyttes bla til vinterøvelser og til den norske kontingenten i Afghanistan. Bedriften har hittil omsatt for nærmere kr 100 mill og jobber nå inn mot internasjonale markeder bla i samarbeidet med Innovasjon Norges kontor i Toronto.

Toten Eggpakkeri AS

Foto levert av Toten Eggpakkeri AS

Fire eggbønder på Toten fant ut at de ville ha en større andel av verdiskapningen. De ønsket å gi forbrukeren det forbrukeren ville ha, - nemlig nylagte egg av beste kvalitet. Resultatet ble Toten Eggpakkeri, ferdig utklekket i mai 2003. Her er det samsvar mellom mål og virkelighet: Ingen skal slå Toten Eggpakkeri på ferskhet og farge på plommen. Korte avstander til produsent, god logistikk og eget spesialfor sørger for å gi det beste av det beste. Produsenter som inngår leveringsavtaler forplikter seg til å bruke et eget for spesialutviklet for formålet. Det er klare rutiner for hønsehusets standard, slik som foret, vannet, renholdet, ventilasjonen, salmonellatesting og mye annet. Slagordet for bedriften er: Skal du ha ferskere egg må du kjøpe høne. Dette betyr at bedriftens viktigste fortrinn er ferske egg.

Innovasjon Norge har fulgt bedriften siden det ble søkt etablerstipend i 2001. I januar 2008 ble det gjennomført et forprosjekt der det ble undersøkt muligheter for også å etablere eggprodusenter som kunne produsere økologiske egg. Prosjektet var vellykket og den første produsenten starter levering våren 2009. I 2008 ble det i tillegg investert i en pakkemaskin, slik at bedriften ble klar til å ta hånd om et større antall egg samt varierende størrelser på pakking av økologiske egg.

Toten Eggpakkeri har med sitt initiativ vært med på å øke andelen av økologiske produkter i Norge. Det har også gitt positive ringvirkninger og markedstilgang gjennom faste avtaler for 4 nyetablerte lokale eggprodusenter. Toten Eggpakkeri sysselsetter i dag syv ansatte, fem av disse er kvinner.

Top of Norway AS

Top of Norway er et nyetablert driftsselskap for de tre eksisterende reiselivsbedriftene Elveseter (ett av Norges mest særpregede hoteller), Sulheim (fredet gårdsanlegg i full drift) samt Leirvassbu (ligger på 1400 meter i hjertet av Jotunheimen). Bedriftene ligger i Bøverdalen i Lom kommune.

Foto levert av Top of Norway AS

Selskapet har etter kort tid lyktes med produktutvikling, markedsutvikling og kompetanseutvikling etter prinsippene for bærekraftighet, som er helt i tråd med Regjeringens reiselivsstrategi Verdifulle opplevelser. Selskapet har også etablert ett nettverk sammen med to andre bedrifter i

området med tanke på produktpakker basert på natur- og kultur rettet mot kortferiemarkedet, spesielt med tanke på å utnytte skuldresesongen på en bedre måte. Innovasjon Norge har bidratt med finansiering (distriktutviklingstilskudd) og rådgivning ifbm dette arbeidet. To av bedriftene har i 2008 hatt nasjonal medieoppmerksomhet gjennom filmen Fritt Vilt 2, innspilt på Leirvassbu og TV 2 serien Karl III, hvor deler av de 12 episodene er spilt inn på Elveseter. Dette utgjør en betydelig markedsføringsverdi. Selskapet økte driftsinntektene med 15 % i 2008 i forhold til året før. Synergien av å samordne driften på de tre stedene har gitt en kostnadsbesparelse på ca 16 %. Driftresultatet i 2008 ble på vel kr 1,4 mill. Selskapet har en tydelig og klar markedsfokusering, både nasjonalt og internasjonalt og har identifisert et betydelig vekstpotensiale som det arbeides med konkrete prosjekter for å realisere i 2009.

Isfolket AS

Isfolket har som forretningside å utvikle og produsere Sol av Isfolket basert på Margit Sandemo sitt verk. I tillegg vil de utvikle opplevelser, varer og konsept knytt til dette. Selskapet startet opp våren 2008, og gjennomførte sitt første friluftsteater på Valdres Folkemuseum i august samme år. Med Sol av Isfolket samler Valdres regionen seg om den største scene-satsingen i Valdres noen gang. Oppsetningen blir et av flaggskipa for Valdresmuesa AS og vil skape ringvirkninger for nærings- og kulturlivet i hele Valdres. Innovasjon Norge har bidratt med etablererstipend til konseptutvikling og etablering av selskapet.

Foto: Isfolket AS

Innovasjon Norge i Oppland

Leder	Torunn Aass Taralrud
Ansatte	15
Adresse	Kirkegata 80, 2626 Lillehammer
Internett	innovasjonnorge.no/oppland